

Hoe ondersteun ik een leerling die stottert?

Leraren kunnen een belangrijke meerwaarde betekenen voor jongeren in de omgang met hun stotterprobleem. Uit (internationaal) onderzoek bij jongeren bleek echter dat hun leraren vaak weinig bewust waren van hun stotteren. En dit op twee vlakken. De jongeren hadden het gevoel dat de leraren niet altijd begrepen wat stotteren was, maar ook dat ze het stotteren vaak niet opmerkten of negeerden. De jongeren vonden het belangrijk dat hun leraren vorming kregen over stotteren. We hopen met deze 'eerste hulp' informatie u alvast de nodige handvaten aan te bieden. We willen u alvast bedanken voor uw interesse en motivatie om de jongeren die stotteren in uw klas te ondersteunen.

1. Kennis verwerven: Wat is stotteren?

- 1.1. Metafoor van de ijsberg
- 1.2. Ontwikkeling tot chronisch/persistent stotteren
- 1.3. Weetjes over stotteren
- 1.4. Stotteren bij adolescenten

2. Detecteren en meten

3. Model in omgang met stotteren

- 3.1. Waarom?
- 3.2. Model op vlak van spreken en luisteren
- 3.3. Model op vlak van omgaan met stotteren
  - 3.3.1. Openheid!
  - 3.3.2. Zelfbeeld versterken
  - 3.3.3. Pesten
  - 3.3.4. Helpen in aanpak

4. Samengevat

1. Kennis verwerven: Wat is stotteren?

Om stotteren te beschrijven kan het beste gestart worden met de bekende quote: *"It's hard to define, but you know it when you see it."*. Er bestaan verschillende definities van stotteren. We geven twee voorbeelden;

'Onregelmatigheden in het spreekritme, waarbij de spreker precies weet wat hij wil uitdrukken maar daar op het ogenblik niet in slaagt, doordat zich een onvrijwillige herhaling, verlenging of onderbreking van een klank voordoet' (WHO, 1977)¹.

Stotteren is:

- *Een stoornis in de vloeiendheid of vlotheid van verbale expressie, gekenmerkt door onvrijwillige, hoorbare of stille, herhalingen of verlengingen bij het uiten van korte spraakelementen, namelijk klanken, lettergrepen of eenlettergrepige woorden; deze onvloeiendheden of onderbrekingen komen meestal frequent voor of vertonen een typisch karakter; ze zijn niet onmiddellijk controleerbaar.*
- *Deze onvloeiendheden gaan soms gepaard met bijkomende bewegingen van het spraakapparaat, van al of niet gerelateerde lichaamstructuren, of van stereotiepe spraakuitingen. Deze bewegingen geven het beeld van 'vechten met de spraak'.*

---

¹ Organization, W. H. (1977). *Manual of the international statistical classification of diseases, injuries, and causes of death.*

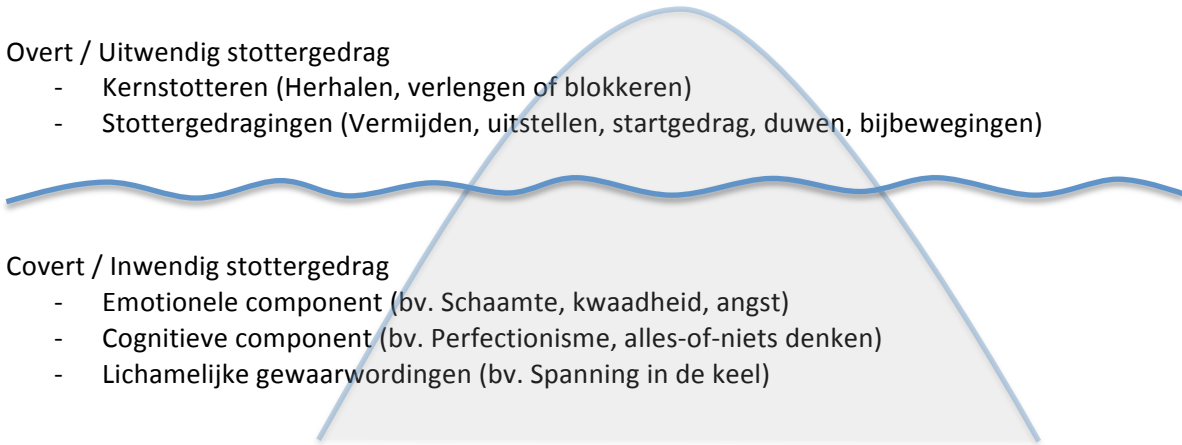
- *Er zijn niet zelden aanwijzingen of vermeldingen van de aanwezigheid van een emotionele toestand gaande van een algemene staat van opwinding, prikkelbaarheid of spanning tot meer specifieke negatieve emoties zoals angst, verlegenheid en irritatie.*
(Wingate, 2001)²

Het is moeilijk om de complexiteit van stotteren te vatten in een definitie, daarom wordt vaak verwezen naar de 'metafoor van de ijsberg'.

1.1. Metafoor van de ijsberg

Overt / Uitwendig stottergedrag

- Kernstotteren (Herhalen, verlengen of blokkeren)
- Stottergedragingen (Vermijden, uitstellen, startgedrag, duwen, bijbewegingen)

Covert / Inwendig stottergedrag

- Emotionele component (bv. Schaamte, kwaadheid, angst)
- Cognitieve component (bv. Perfectionisme, alles-of-niets denken)
- Lichamelijke gewaarwordingen (bv. Spanning in de keel)

Overt / Uitwendig stottergedrag

- Herhalen van k-k-klank, le-le-lettergreep of-of-of kort woord, vvvverlengen van eeeee klank, blo...kkeren op een klank, stil of luid
- *Vermijden* = proberen ontlopen, verbergen of onderdrukken van stotteren of spreken. Bv. korte antwoorden geven, andere woorden/synoniemen gebruiken, zeggen 'ik weet het niet', fluisteren, aanwijzen, niet antwoorden, ...
Uitstellen = wachten met spreken/een woord tot de aangevoelde spanning of de verwachting van te gaan stotteren vermindert. Bv. pauze laten, doen alsof eerst diep nadenken, ander kind laten voorgaan, pas later antwoorden, woord of stuk zin inlassen, nog eens vragen 'wablief', ...
Startgedrag = een kleine beweging of geluid maken net voor het begin van een klank of een woord als poging om het woord zonder stotteren te kunnen starten. Bv. ademhapje, klank voorzetten, tik met vinger, duw met voet, tongklak, slikken, ...
Duwen = proberen het stottermoment te doorbreken en er uit weg te geraken door bijbewegingen* of geluiden te maken, verhoogde spierspanning. Bv. met hoofd naar voor knikken, ogen toeknippen, wenkbrauwen omhoog, meetikken met hand, met tong persen, toonhoogte dalen of stijgen, ...
*Bijbewegingen = Oorspronkelijk als vecht of vluchtreactie tijdens een stottermoment. Daarna worden ze geleidelijk aan een onderdeel van de stotterrituelen. Het doel is om aan stottermomenten te ontsnappen, of om de aandacht af te leiden van het kernstotteren. Bv. hoofd-, arm- en beenbewegingen, spuwen, lippen spannen, met de ogen knipperen, wegstaren, ademhalingsstoringen zoals spreken op inademing en spreken op residuele lucht, de hand voor de mond houden en kuchen.

Covert / Inwendig stottergedrag

- Voorbeelden van emotionele reacties of gevoelens die gepaard gaan met stotteren zijn irritatie, schaamte, spanning, kwaadheid, angst en zelfs agressie.
- Irrationale gedachten zoals bv. perfectionisme, alles-of-niets denken of altijd- en nooit denken en een negatieve attitude ten aanzien van communicatie en spreeksituaties komen voor gepaard met stotteren. Specifieke cognities zijn bv. 'ik mag niet stotteren', 'ik kan niets omdat ik stotter', 'het is mijn schuld dat ik stotter' of 'ik moet gewoon harder mijn best doen'. Dit zijn min of meer automatische gedachten, die de

² Wingate, M. E. (2001). *Foundations of Stuttering*. CA: Academic Press: San Diego

bril bepalen waardoor iemand het leven bekijkt en verwerkt. Soms kunnen gedachten rond stotteren een centrale plaats innemen in hun denken, waardoor hun stotterprobleem in sterke mate hun zelfbeeld bepaalt.

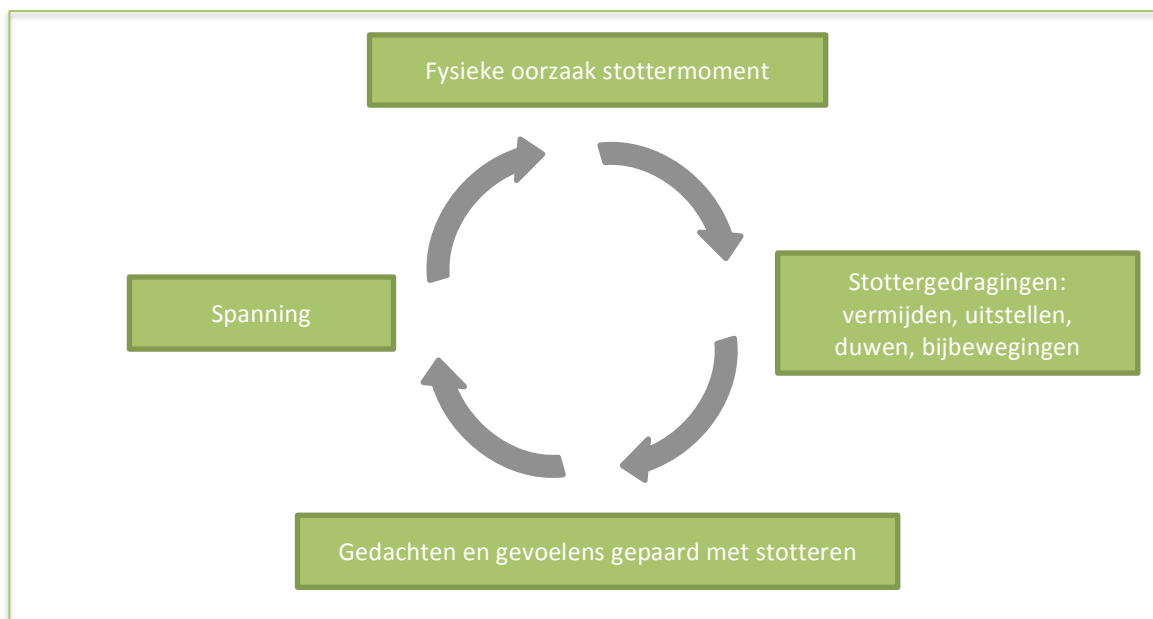
- Soms voelt men in het lichaam het stotteren als het ware aankomen. Men spreekt bv. over het stijf worden van de kaken en over spanning in de keel. Daarnaast zijn ook auditieve gewaarwordingen een belangrijke bron van spanning. Stottermomenten worden direct geregistreerd en geven aanleiding tot nieuwe verstoringen.

Het is belangrijk te onthouden dat iemands gevoelens en gedachten omtrent stotteren niet altijd in verhouding zijn met hoe hard hij of zij stottert. Iemand die ernstig stottert, voelt zich misschien niet slecht in zijn vel. Terwijl iemand met een mild stotterprobleem, juist heel erg beschaamd en angstig kan zijn en zijn best doet om zijn stotteren te verstoppen.

1.2. Ontwikkeling tot chronisch/persistent stotteren

In vele gevallen treedt er een (al dan niet) spontaan herstel op van het stotteren. Sommige studies geven aan dat wel 70 a 80% van kinderen die stotteren ontsnappen aan een verdere ontwikkeling. Dit gebeurt dan meestal binnen de 2 à 3 jaar na de aanvang van het stotteren. Bij een significant aantal kinderen en jongeren (prevalentie ongeveer 1%) wordt het stotteren echter een blijvend probleem.

De verschillende factoren binnen de metafoor van de ijsberg versterken elkaar en leiden tot het ontstaan van een vicieuze cirkel van stotteren of met andere woorden tot chronisch of persistent stotteren:

Aanvankelijk zou een jong kind zich niet bewust zijn van zijn niet-vloeiend spreken. Vaak komt stotteren in periodes voor en zijn er dus ook vloeiende periodes. Langzamerhand neemt het bewustzijn van de niet vloeiende momenten toe, bv. als gevolg van afkeurende blikken en reacties van anderen op stottermomenten. Men gaat proberen zijn stotteren te verbergen, en zich inspinnen om goed te spreken. Zo neemt de gespannenheid in en rond het spreken toe. De toegenomen spanning *in* het spreken uit zich in meer herhalingen, blokkades en verlengingen. De stotteraar gaat zich daarnaast meer bewust worden van letters, spreek situaties die voordien moeilijk zijn geweest en wordt dus meer gespannen *rond* het spreken. De stotteraar gaat dan woorden en situaties vermijden en indien vermijden niet mogelijk is, het woord vechtend of doordrukkend trachten uit te spreken. Zo ontstaat een nog meer gespannen manier van praten. Tijdens het spreken kan een bepaalde beweging van het hoofd of handen gepaard gaan met het loskomen uit een stotter,

waardoor dit belonende gedrag zal toenemen. Zo ontstaan de bijbewegingen. Verder nemen negatieve gedachten en gevoelens en de verwachting dat het waarschijnlijk weer mis zal gaan toe. Dit gaat samen met onrust en spanning, die op hun beurt de adembeweging en spierspanning beïnvloeden, waardoor de kans op stotteren toeneemt. We hebben ondertussen te maken met iemand die gefrustreerd en beschaamd is door het spreken, angst heeft om te spreken, en zich inspant om toch 'goed' te spreken.

1.3. Weetjes over stotteren

Wist je dat...

- Er meer jongens dan meisjes stotteren (gemiddeld 3/1) . Op heel jonge leeftijd is de verhouding bijna gelijk, terwijl tijdens de puberteit dit verschil het grootst is (ongeveer 6/1).
- Er geen algemeen geneesmiddel of geneeswijze bekend is, ook geen stottertherapie. Sommige therapieën focussen op spreektechnieken om meer vloeiend te spreken (fluency shaping), terwijl anderen de nadruk leggen op het leren ontspannen te stotteren (stuttering modification). Er wordt ook meestal gewerkt aan meer positieve attitudes en gevoelens ten aanzien van spreken. Een goede vertrouwensrelatie is belangrijk, daarom hangt het succes van een therapie vooral af van een goede match tussen cliënt en therapeut.
- Stotteren geen psychologische oorzaak heeft. Kinderen beginnen niet te stotteren omdat ze meer angstig, nerveus of verlegen zijn.
- Er geen verschillen in intelligentie zijn tussen kinderen die wel of niet stotteren.
- De ernst van het stotteren sterk kan variëren van situatie tot situatie en afhankelijk is van hoeveel spanning die specifieke situatie voor die specifieke persoon oplevert.
- Stotteren komt en gaat. De ernst en de aard van het stotteren kan sterk verschillen over een periode van een aantal weken of maanden.
- Kinderen en jongeren kunnen kiezen om niet te participeren aan het klasgebeuren, doordat ze sterk bewust zijn van hun stotteren.
- Er veel bekende mensen zijn die stotteren (of hebben gestotterd), bv. Aristoteles, Charles Darwin, Winston Churchill, Isaac Newton, Marilyn Monroe, Emily Blunt, Bruce Willis, Samuel L. Jackson, Steve Stevaert, Toon Hermans, Bart Peeters, Luc De Vos,...

1.4. Stotteren bij adolescenten

Sociale vergelijkingen

Lichamelijke veranderingen

Verhoogd zelfbewustzijn

Leren kijken naar de toekomst

Belang van sociale relaties neemt toe

Egocentrisch denken

Perspectief van anderen leren zien

De adolescentie wordt gedetermineerd door biologische, cognitieve en socio-emotionele ontwikkelingsprocessen. Op cognitief vlak beginnen jongeren zich meer en meer met anderen te vergelijken. Ze stellen voor zichzelf een ideaal op dat ze willen zijn. Adolescenten denken egocentrisch, ze zetten zichzelf centraal. Ze denken bijvoorbeeld dat iedereen naar hen kijkt, waardoor ze zeer bewust worden van hun eigen voorkomen. Ze besteden overdreven veel tijd aan hoe ze er uitzien en aan hoe ze bij anderen zouden kunnen overkomen. Er wordt getracht zo weinig mogelijk aandacht op een negatieve eigenschap te vestigen. Dit zelfbewustzijn wordt versterkt doordat de adolescent zichzelf leert zien door de ogen van anderen. Ze kunnen als het ware buiten zichzelf denken en het perspectief van anderen innemen. Ze ontwikkelen het vermogen om zich in te leven in de manier waarop anderen waarnemen, denken en voelen, in de bedoelingen die ze hebben en in de manier waarop ze mogelijk zullen reageren. Daarnaast is er de ontwikkeling naar meer formeel denken, waardoor de adolescent steeds meer belangstelling heeft voor het niet-concrete, voor gebeurtenissen die niet hier en nu ervaren worden. Met andere woorden, de adolescent krijgt meer interesse in de toekomst.

Hij kan zich voorstellen dat zijn leven er in de toekomst anders zal uitzien dan nu, dat hij veranderingen kan aanbrengen.

Het is duidelijk dat de adolescentieperiode gekenmerkt wordt door vele veranderingen en ontwikkelingen. Vele jongeren doorstaan deze leeftijdsperiode zonder veel extra spanning of stress, terwijl anderen zich door hun puberteit worstelen. Niet verwonderlijk dat stotteren zorgt voor extra spanning, stress en uitdagingen tijdens deze sowieso gecompliceerde ontwikkelingsfase, waarin de nadruk ligt op sociale interacties en relaties.

2. Detecteren en meten

De diagnose van (ontwikkelings)stotteren wordt meestal gesteld op jonge leeftijd. Voor meer informatie omtrent het detecteren en meten van stotteren verwijs ik u daarom graag naar de informatie voor leraren uit het kleuteronderwijs en lager onderwijs.

Bij jongeren valt het dikwijls niet op dat ze stotteren. Na verschillende jaren stotteren, zijn de jongeren vaak 'deskundig' geworden in hun eigen stotteren en weten ze meestal goed wat ze wel en niet aankunnen, in welke situaties ze meer stotteren en welke 'trucjes' helpen om het stotteren minder te laten opvallen. Als leraar in het secundair onderwijs is het dikwijls moeijker om een stotterprobleem te herkennen, daar jullie je leerlingen minder lang zien en ze meester geworden zijn in het verbergen van hun probleem.

3. Model in omgang met stotteren

3.1. Waarom?

Er bestaan veel misvattingen over stotteren. Onderzoek wees uit dat ook leraren stereotype ideeën hebben over mensen die stotteren: ze worden gezien als nerveus, verlegen, angstig, teruggetrokken,... . Er is bewezen dat er zoiets bestaat als het 'expectancy effect', waarbij leerlingen zich gaan gedragen naar de verwachtingen van de leraren. Maar ook leiden deze stereotype ideeën vaak tot goedbedoelde, maar ineffectieve en ongewenste adviezen, zoals *"rustig, neem eens diep adem en denk na voor je spreekt."* Deze adviezen houden inherent de boodschap in dat stotteren niet mag. Ook wordt het stotterprobleem soms genegeerd, wordt het niet bespreekbaar gemaakt. Een groot stilzwijgen versterkt enkel de taboesfeer rond stotteren. Beide aanpakken zorgen meestal voor meer spanning. Een open klasklimaat kan de spanning die gepaard gaat met stotteren doen afnemen en ervoor zorgen dat een leerling die stottert zich veilig/goed voelt in de klasgroep. Als leraar heb je een belangrijke rol in het creëren van die openheid, dit betekent dat je een bepaalde modelfunctie hebt in het omgaan met en ondersteunen van een leerling die stottert. Hierna volgen verschillende suggesties die je als leraar kan toepassen. Je kan daarbij best uitzoeken welke tips je goed liggen en welke minder en welke tips best kunnen worden toegepast, afhankelijk van een specifieke situatie/context.

3.2. Model op vlak van spreken en luisteren

Maak ruimte voor pauzes in je spreken: Pauzes inlassen creëert een minder gehaaste sfeer en vergemakkelijkt het om beurt praten. Bv. wanneer je een vraag beantwoordt, kan je 2à3 seconden wachten alvorens je antwoord te starten. Of start met "Laat me eens denken"... om aan te geven dat een stilte mag tijdens een gesprek.

Vertraag je eigen spreesnelheid: Opnieuw creëer je een rustigere sfeer en geef je als model aan dat je je tijd mag nemen.

Wees een model in minder vloeiende spraak: Ben je erg vloeiend, probeer dan *normale* onvloeiendheden in je spreken in te brengen, zoals 'euh'-s of het herhalen van woorden of zinsdelen. Op deze manier geef je aan dat vloeiende spraak ook onvloeiendheden bevat.

Of zelfs ruimer: *fouten maken mag:* Stotteren wordt door een jongere die stottert vaak beschouwd als een fout, als iets dat niet mag. Relatieveer daarom je eigen fouten en bespreek in de klas dat fouten maken mag.

Herformuleer: Het kan soms moeilijk zijn om een vraag of antwoord te begrijpen. De vraag om herhaling zorgt vaak voor veel extra spanning. Het kan helpen om het deel dat je begreep te herhalen en dan te vragen om extra informatie. Dit kan de leerling die stottert helpen om te focussen op de inhoud van de boodschap.

Gebruik minder complexe woorden en formuleringen: Stotteren komt vaker voor in langere en minder gebruikte woorden en in grammaticaal moeilijkere zinnen. Wanneer een leerling een ernstig stottermoment heeft, kan het helpen dat je als leraar de eigen taal vereenvoudigt.

Actief luisteren: Luister vooral naar wat er gezegd wordt en niet naar hoe het wordt gezegd. Aandachtig luisteren zorgt ervoor dat je leerling aanvoelt dat de inhoud primeert.

Neem de tijd om te luisteren: Geef iemand die stottert de tijd om uit te spreken. De woorden *aanvullen* is vaak ongewenst en geeft aan dat je als luisteraar niet op je gemak bent of gehaast bent. Dit zorgt enkel voor extra spanning. Ook via je blik kan je aangeven dat je tijd neemt om te luisteren, bv. door op een natuurlijke, niet-krampachtige manier *oogcontact* te houden. Ook nog: als je hem of haar het idee geeft dat je geen tijd hebt, zorgt dit doorgaans voor een omgekeerd effect.

Heb oog voor beurtrol: Probeer een duidelijke regel in te voeren zodat iedereen even veel kans krijgt om aan de beurt te komen in een gesprek of discussie, indien men iets wil vertellen.

=> *Creëer een goede spreek omgeving:* Als model kan je alle leerlingen in de klas leren beter om beurt te praten, actief te luisteren, niet te perfect te willen spreken,... Dit neemt niet enkel spanning weg voor de leerling die stottert, maar creëert in het algemeen een minder gehaaste sfeer in de klas.

3.3. Model op vlak van omgaan met stotteren

3.3.1. Openheid!

Open houding: Het belang van een open houding kan niet sterk genoeg benadrukt worden. Dit betekent concreet dat je als leraar de jongere individueel vraagt of er een stotterprobleem is en dat je graag met hem of haar wil afspreken op welke manier jij als leraar iets kan betekenen. Op deze manier erken je het stotteren en maak je het bespreekbaar! Het verdere verloop kan erg verschillen van jongere tot jongere. Het kan zijn dat de jongere er verder niet echt over wil spreken, omdat hij er geen echt probleem uit maakt. Of misschien grijpt hij of zij deze kans om ook naar de klasgenoten toe iets over stotteren te vertellen. Het komt er vooral op neer om samen op zoek te gaan naar een manier dat hij of zij zich veilig voelt in de klas.

Toon interesse: Wees geïnteresseerd in wat stotteren voor deze specifieke jongere betekent. Laat merken dat je begrijpt dat stotteren meer is dan wat je ziet en hoort.

Stotterprivileges: Wanneer stotteren bespreekbaar wordt gemaakt en er een gevoel van openheid rond stotteren wordt gecreëerd, is het meestal niet nodig om stotterprivileges toe te kennen. Jongeren die stotteren willen doorgaans geen voorkeursbehandeling, ze willen op

dezelfde manier behandeld worden dan hun klasgenoten. Verwacht dus dezelfde kwaliteit en kwantiteit van een leerling die stottert.

Concrete situaties: Enkele voorbeelden van mogelijks stressvolle situaties, waarvoor we aangeven waar je mee kan rekening houden in je (overeengekomen) aanpak.

- **Overgang LO naar SO:** Dit geeft voor elke leerling extra spanning, maar nog meer voor een leerling die stottert: nieuwe school, nieuwe klasgenoten (die niet weten dat je stottert), verschillende leraren (met telkens opnieuw een 'eerste indruk'),... .
- **Begin schooljaar:** Elk jaar opnieuw is die eerste dag een beetje een herhaling van het vorige. Telkens opnieuw je eigen voorstellen. De naam zeggen geeft voor vele mensen die stotteren veel spanning. Je kan niet onder je eigen naam onderuit. Probeer zo snel mogelijk bij de leerling (niet in de klas, maar afzonderlijk) af te toetsen in hoeverre hij of zij de klasgenoten wil vertellen over stotteren.
- **Spreekbeurt:** Zoek samen naar een goed evenwicht tussen te veel privilege en veiligheid: moet de leerling de spreekbeurt doen; misschien enkel voor de leraar; of samen met iemand anders; er kan hierover ook overlegd worden met de therapeut. Maak duidelijk op wat hij of zij zal gequoteerd worden.
- **Vreemde talen:** Vreemde talen zijn vaak moeilijker. Niet enkel omdat men er zich minder zeker in voelt, maar ook omdat de taal zelf stotteren uitlokt. Bv. Frans heeft veel harde klanken en een snel spreektempo. Er kan gemakkelijk een aversie ten aanzien van een taal ontstaan. Wees hier als leraar alert voor. Je kan in overleg met de leerling op zoek gaan naar een aanpak; bv., kan een tekst voorbereid worden,... .
- **Mondelinge examens:** Tijdens mondelinge examens kan er een verkeerd beeld verkregen worden van de kennis van de leerling. Bv. Bepaalde termen worden vermeden ten gevolge van spreekangst; zinnen worden aangepast om stotteren te omzeilen, waardoor een verhaal weinig gestructureerd overkomt,... Spanning kan verminderd worden door af te spreken op welk moment het zijn of haar beurt is, duidelijk aan te geven waarvoor hij of zij gequoteerd wordt, meer tijd te geven, op basis van een schriftelijke voorbereiding het gesprek verder te zetten,...
- **Studiekeuze:** Dit is de eerste stap in het kiezen wat een leerling later gaat doen: verder studeren of werken? Laat ik de keuze afhangen van mijn stotteren? Welke functies leggen minder de nadruk op communicatieve vaardigheid? Als leraar kan je benadrukken dat keuzes best afhangen van mogelijkheden en niet van onmogelijkheden. Ga na in welke functie de sterktes en kwaliteiten van de jongere het sterkst tot hun recht komen en waar hij of zij plezier aan kan beleven. Geef ook aan dat er in elke mogelijke functie mensen zijn die stotteren...maar dat het niet altijd even vanzelfsprekend zal zijn. Stotteren hoeft geen deuren te sluiten, het kan ze hoogstens doen klemmen!

=> **SAMEN:** *Het belangrijkste is dat je vanuit een open houding het stotteren bespreekbaar maakt en samen op zoek gaat naar een manier van aanpak.*

3.3.2. Zelfbeeld versterken

Jongeren die stotteren kunnen doorheen hun ervaringen met hun stotteren een negatief of onstabiel zelfbeeld opgebouwd hebben. Dit kleurt de manier waarom ze naar de wereld kijken. Zo zorgt een laag zelfbeeld er voor dat er vooral aandacht is voor negatieve ervaringen, slechtere punten, negatieve reacties op hun spreken,... . Het is belangrijk om hier als leraar oog voor te hebben. Bovendien kan je hier op inspelen aan de hand van enkele aandachtspunten:

Anders mogen zijn: Besteed aandacht in je lessen aan het mogen anders zijn. Wees creatief in het zoeken naar manieren om dit onderwerp te integreren in je lessen.

Geef geen negatieve aandacht aan stottermomenten: Geef zeker geen instructies over hoe je meer vloeiend kan zijn. Negeer stottermomenten of erken een moeilijk moment, maar benadruk daarbij wel iets positiefs, bv. het feit dat hij of zij rustig bleef ondanks het stotteren.

Niet betuttelen: Heb over het algemeen dezelfde verwachtingen van een jongere die stottert dan van zijn klasgenoten.

Creëer de mogelijkheid om negatieve ervaringen te bespreken: Spreek af op welke manier de jongere kan aangeven wanneer hij nood heeft om een negatieve ervaring te delen. Indien nodig en indien mogelijk raad je aan om de ervaring met de therapeut(e) te bespreken.

3.3.3. Pesten

Stotteren kan aanleiding geven tot gepest worden.

Preventief: Ook hier is een open klasklimaat en het bespreekbaar maken van stotteren een eerste stap om pesten tegen te gaan. Je kan werken rond vooroordelen in het algemeen (niemand beoordelen, werken rond anders zijn, niemand buitensluiten)... en mits toestemming van de jongere die stottert, ook specifiek rond stereotiepe ideeën over stotteren. Je kan bv. de jongeren de ruimte aanbieden om iets over zijn stotteren te vertellen.

Leren gepast reageren: Ook kan je als leraar een leerling meer weerbaar maken door hem of haar te leren om gepast te reageren op pestgedrag: Bv. Zich niet uit het veld laten slaan, indien hij of zij de humor er van inziet; de schouders ophalen; met het hoofd rechtop weg gaan van de situatie; een passende opmerking terugzeggen, zoals 'ik kan beter stotteren dan jij'; met iemand anders gaan praten; een leraar hierover aanspreken (het is nooit 'klikken' als je gepest wordt')...

Pestprotocol: Het is belangrijk dat je als school ingrijpt. Ga na wat het pestprotocol op school is. Geef duidelijk aan dat pestgedrag altijd gemeld moet worden aan de leraren. Zorg dat de gepeste leerling zijn verhaal kan vertellen. Vang ook de reacties van anderen onmiddellijk op. Geef duidelijk aan dat negatieve reacties op het stotteren niet kunnen.

3.3.4. Helpen in aanpak

Het zorgkader, of met andere woorden het team van mensen die de jongere die stottert kunnen ondersteunen, kan bestaan uit de ouders, klasleraar, andere leraren, leerlingbegeleider, CLB, logopedist / stottertherapeut,... Als leraar kan je een belangrijke meerwaarde zijn in de ondersteuning van een jongere die stottert. Je bent misschien niet de hoofdfactor in het zorgkader, maar wel een belangrijke sleutelfiguur, die de slaagkansen van een therapie kan verhogen.

Als leraar kan je bijvoorbeeld in, *samenspraak met de jongere*:

Technieken toepassen: Met de leerling en de therapeut wordt afgesproken in welke mate eventuele (spreek)technieken worden toegepast in een klassituatie. Je kan dan de therapeut meedelen in welke mate de technieken inderdaad worden toegepast.

Evolutie spreken: Als leraar heb je soms een beter zicht op de evolutie in het spreken. Je kan doorgeven welke situaties zorgen voor meer stotteren of juist voor meer vloeiende spraak, welke 'trucjes' om vlotter te spreken worden gebruikt,...

Reacties klasgenoten: Leraren kunnen mogelijke negatieve reacties van klasgenoten doorgeven, zodat deze tijdens therapie kunnen opgepakt worden. Ook pestgedrag kan gemeld worden.

Belangrijke gebeurtenissen: Ouders en therapeuten kunnen aangeven wanneer belangrijke gebeurtenissen zich gaan voordoen, die voor extra spanning kunnen zorgen (bv. verjaardagsfeest, scheiding,...).

=> Stotteren varieert sterk van situatie tot situatie. Daardoor is het voor ouders, maar zeker ook voor de therapeut goed om *feedback* te krijgen van school uit. Zeker omdat er bij jongeren soms een barrière is naar therapeuten (lees: gezag figuren) toe om ook negatieve ervaringen te vertellen.

4. **Samengevat:**

- Stotteren is meer dan wat je ziet en hoort, cfr. De metafoer van de ijsberg
- Indien een jongere in je klas stottert, betreft het meestal een chronisch of persistent stotterprobleem, als gevolg van een constante wisselwerking tussen stotteren, stottergedragingen, emoties en gedachten rond stotteren en toegenomen spanning.
- Stotteren zorgt voor extra spanning, stress en uitdagingen tijdens deze sowieso gecompliceerde ontwikkelingsfase
- Het kan moeilijk zijn om een stotterprobleem te herkennen, daar leerlingen minder uren bij dezelfde leraar doorbrengen en ze bovendien meester geworden zijn in het verbergen van hun probleem
- Welke aanpak zorgt doorgaans voor meer stotteren: adviezen zoals 'doe rustig, adem eens diep,...', het negeren van stotteren, het aanvullen van woorden, het vermijden van oogcontact. Deze geven de jongere het gevoel dat stotteren niet mag of versterken de taboesfeer errond
- Als leraar kan je door je eigen spreek- en luisterstijl aan te passen (bv. trager spreken, pauzes inlassen, natuurlijke onvloeiendheden niet vermijden, actief luisteren) een goed model zijn naar de klas toe. Hierdoor ontstaat er een onthaaste spreek sfeer in de klas.
- Maak vanuit een open houding het stotteren bespreekbaar en ga samen op zoek naar een manier van aanpak
- Wees alert voor een eventueel negatief zelfbeeld (niet enkel globaal, maar bv. ook op sociaal vlak)
- Pak pestgedrag meteen aan
- Wees een sleutelfiguur in het zorgkader van de jongere die stottert door een goede samenwerking met de ouders en de stottherapeut.

Alvast een warm dankjewel om deze informatie door te nemen en er iets mee te doen!

Uit naam van alle jongeren die stotteren, hun ouders en de Belgische Stottervereniging (BSV)

Erik Lamens, Kris Panis, Veerle Waelkens, Petra Fieremans en Stefanie Adriaensens

Geraadpleegde bronnen:

Bezemer, M. (2007). Stotteren in de brugklas. *Pedagogiek in Praktijk*.

Fisher, P.K., & Games, D.C. (2009). *Classroom strategies for Children / Teens who stutter*. Adapted from material developed by Reardon-Reeves, N.

Haerne, A., Packman, A., Onslow, M., & Quine, S. (2008). Stuttering and its treatment in adolescence: The perceptions of people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 33, 81-98.

LaBlance, G.R., Steckol, K.F., & Smith, V.L. (1994). Stuttering: The role of the Classroom Teacher. *Teaching Exceptional Children*, 26(2), 10-12.

Meersman, M., Stinders, K. & Van Coillie, L. (2005). *Stotteren. Informatie voor leerkrachten*. De Ladder.

Reitzes, P., & Snyder, G. (2009). *Myths, Beliefs and Straight Talk*. The Stuttering Foundation.

Scott, L., Guitart, C, Chmela, K., & Murphy, B. (2012). *Stuttering: Straight talk for teachers. A handbook for teachers and speech-language pathologists*. The Stuttering Foundation.

Oei, mijn leerling stottert. Infoavond over stotteren op school, georganiseerd door stottherapeuten van Narata (2013).